

Ambasada Britanike
Tiranë

RAPORTI I MONITORIMIT

(Gjetjet dhe rekomandimet)

Rritja e aksesit të qytetarëve në gjykatë dhe përmirësimi i procedurave gjyqësore

- I. Monitorimi i seancave gjyqësore të shtyra, frekuentimi i dëshmitarëve dhe palëve
- II. Monitorimi i pagesave të tarifave, pagesave të dëshmitarëve dhe ekspertëve
- III. Monitorimi i ankesave online

Tiranë, 2013-2014

Hyrje

Qeveria dhe institucionet tjera në Shqipëri kanë inkurajuar një sërë reformash për përmirësimin e sistemit të drejtësisë në përgjithësi dhe vecanërisht transformimin e gjykatave në institucione ku drejtësia jepet në kohë, ku qytetarët kanë akses të barabartë dhe çmimi i këtij aksesit është i njëjtë për të gjithë. Por megjithatë ende kanë mbetur pa u zhvilluar apo përmirësua disa aspekte të punës në gjykata të cilat nuk janë aq të dukshme, por ndërkohë ia dalin të frenojnë përmirësimin e dhënies së drejtësisë për qytetarët.

Në Shqipëri korrupsioni në drejtësi është i madh. Në një sondazh të zhvilluar me gjykatësit dy vjet më parë, rreth 24 për qind e tyre e pranonin se sistemi gjyqësor ishte i korruptuar. Por ndërkohë ata deklaruan se në 23 për qind të rasteve të shtyrjes së proceseve gjyqësore, shtyrje të cilat mund të perceptohen si korrupsion nga qytetarët, vinin për shkak të mungesës së dëshmitarëve dhe palëve në procesin gjyqësor.

Ky në fakt nuk është korrupsion, por çështje e menaxhimit dhe adresimit të një problemi i cili nëse zgjidhet mund të ulë në po të njëjtën përqindje kohën e zgjatjes së gjyqeve por edhe më shumë. Mesatarja e kohës së zhvillimit të një procesi në vitin 2012 ka qënë 4.5 muaj dhe kjo kohë ka një rritje progresive që nga viti 2005, pra mund të rritet edhe më tej. Ka gjyqe që zgjasin edhe 2 apo më shumë vite.

Ndërkaq, në vitin 2010 u bë ndërhyrja e fundit nga qeveria për të ndryshuar disa tarifa apo taksa gjyqësore. Tarifat u rritën shumë pa marrë parasysh efektin e tyre tek aksesit në drejtësi. Brenda një kohe të shkurtër këto tarifa u shndërruan në problem të gjyqësorit dhe atakuan fort aksesin e qytetarëve në drejtësi. Natyrisht që më të ndëshkuarit ishin shtresat në nevojë të cilat nuk mund të përballonin tarifa gjyqësore që në disa raste ishin rritur edhe me dhjetë herë.

Tipike ishte taksa gjyqësore prej 3% të vlerës së dëmit të pretenduar kur ai shkonte me shumë se 100000 lekë. Kjo tarifë cenonte të drejtën e aksesit në gjykatë, pasi e kushtëzonte aksesin me parapagimin e plotë (100%) të tarifës gjyqësore në masën 3% të vlerës së objektit të padisë dhe nuk parashikonte përjashtime në rastet e pamundësisë financiare.

Ky kufizim i së drejtës së aksesit ishte jo proporcional dhe njëkohësisht diskriminues.

Duke vendosur tarifa të barabarta për të gjithë, krijohet diskriminim i drejtpërdrejtë, thelbësor, për shkak të gjendjes ekonomike, arsimore dhe sociale si dhe mund të krijojë gjithashtu edhe diskriminim të tërthortë për shkak të gjinisë, moshës apo aftësisë së kufizuar.

Në progres raportin e Komisionit European për vitin 2013 përmenden dy prej produkteve të projekteve të mbështetura nga ambasada britanike dhe implementuar nga Qendra për Transparencë dhe Informim të Lirë. Së pari bëhet fjalë për memorandumun e bashkëpunimit mes KLD dhe Ministrisë së drejtësisë për shmangien e mbivendosjes, ku QTIL përgaditi një ekspertizë e cila shërbeu si bazë për këtë memorandum dhe raporti i KE e vlerëson si një bashkëpunim tashmë pa probleme, së dyti lidhur me efektivitetin e ankesave online për gjyqësorin, ku nga progres raporti kërkohej që të vlerësohej ky efektivitet.

QTIL ka implementuar në vitin 2012 ankimimin online dhe menaxhimin dixhital të ankimimeve në ministrinë e Drejtësisë dhe KLD. Gjatë gjysmës së dytë të vitit 2012 dhe gjashtë muajve të parë të vitit 2013, rreth 25 për qind e ankesave janë kryer në rrugë digjitale, duke mundësuar zgjedhjen e ankesave të qytetarëve brenda një kohe të shkurtër. Koha e përgjigjes për ankesën në rrugën digjitale është pesë ditë nga 10-360 ditë që ka qënë në rrugë manuale. Kjo ka ndikuar edhe në rritjen e aksesit të qytetarëve në drejtësi. Monitorimi i ankimimit online plotëson kuadrin

e identifikimit të disa zonave të gjyqësorit përmes të cilave mund të arrihet në përmirësime të ndjeshme të aksesit të qytetarëve në drejtësi, duke shtuar besimin e tyre të drejtësisë si dhe duke adresuar drejt çështje të menaxhimit dhe ndarë ato nga çështje që lidhen me korrupsionin.

Metodologjia

Përgjatë periudhës shtator 2013-mars 2014 janë monitoruar mbi 140 seanca gjyqësore prej të cilave janë përzgjedhur për studim afro 100 prej tyre duke shkarkuar edhe mes këtyre të fundit ato seanca të cilat nuk përmbanin indikatorët e përcaktuar në modulën e monitorimit.

Përzgjedhja konsiston në vecimin e atyre seancave gjyqësore që nuk kanë shërbyer për të mbyllur proceset gjyqësore vetëm në rastet kur ka mundur pala paditëse, duke përfshirë në studim vetëm seancat e shtyra.

Monitorimi është kryer në gjykatën e shkallës së parë në Tiranë.

Qëllimi i monitorimit: Matja e aksesit në drejtësi të qytetarëve në përgjithësi dhe kryesisht shtresave në nevojë. Identifikimi i shkaqeve të zgjatjes së proceseve gjyqësore, problematikave që lidhen me njoftimin e dëshmitarëve dhe palëve në gjyq, vëzhgimin procedurave të pagesave të tarifave nga qytetarët si dhe rimbursimin e dëshmitarëve dhe ekspertëve. Monitorimi i ankesave online të qytetarëve me qëllim dhënien e shpejtë të përgjigjeve ndaj ankesave, gjetje dhe rekomandime që synojnë përmirësimin e sistemit.

Objekti i monitorimit: Rritja e aksesit në drejtësi për qytetarët në përgjithësi dhe shtresave në nevojë përmes uljes së tarifave për proceset gjyqësore, përmirësimin e procesit të thirrjes së dëshmitarëve dhe palëve në gjyq, inkurajimit të ekspertëve dhe dëshmitarëve për të marrë pjesë në seancat gjyqësore nëpërmjet pagesave në kohë dhe në kostot reale. Përmirësimi i sistemit të ankesave online dhe rritja e transparencës ndaj publikut përgjatë procesit të menaxhimit të ankesave.

Indikatorët:

- a. Arsyet e shtyrjes së seancave gjyqësore; Nëpërmjet këtij indikator synohet të identifikohen dhe të maten faktorët që cojnë në shtyrjen apo zgjatjen e seancave gjyqësore.
- b. Frekuenca paraqitjes së dëshmitarëve dhe palëve në gjyq; Nëpërmjet këtij indikator kërkohet të identifikohet kontributi i dëshmitarëve dhe palëve në proces në shtyrjen e proceseve gjyqësore.
- c. Arsyet e mungesës së dëshmitarëve dhe palëve në gjyq; Nëpërmjet këtij indikator synohet identifikimi i arsyeve se pse dëshmitarët apo palët në proces nuk marrin pjesë në seancat gjyqësore
- d. Cilësia e shërbimit të thirrjes së dëshmitarëve dhe palëve; nëpërmjet këtij indikator synohet të vlerësohet rreth performancës së lajmërimit të palëve në gjyq dhe dëshmitarëve
- e. Koha e zgjatjes së gjyqeve; përmes këtij indikator kërkohet identifikimi i peshës së faktorëve të ndryshëm në shtyrjen e seancave gjyqësore, sjelljen e këtyre faktorëve në çështje të ndryshme si ato penale apo civile.
- f. Llojet dhe shumën e tarifave në gjykatë, (tarifat e procesit gjyqësor dhe ato të procedurës gjyqësore) dhe mundësia e qytetarëve për t'i paguar ato; nëpërmjet këtij indikator synohet të identifikohen ato tarifa të cilat pengojnë aksesin e qytetarëve dhe shtresave në nevojë për të marrë shërbimet e gjykatës

g. Numri i ankesave të qytetarëve për gjyqësorin dhe reagimi i institucioneve të drejtësisë ndaj tyre; nëpërmjet këtij indikator synohet të matet performanca e administratës së drejtësisë për të përmbushur nevojat e qytetarëve për akses të barabartë dhe të lirë në gjykata.

Gjetjet dhe rekomandimet e monitorimit

Gjetjet:

1. Gjyqet shtyhen në: 18 për qind të rasteve për shkak të mungesës së dëshmitarëve; 13 për qind për shkak se mungoi pala akuzuese; 12 për mungesë të palës paditëse; 10 për qind se munguan të dy palët; 13 për qind se mungoi prokurori; 12 për qind sepse mungoi avokati; 6 për qind për mungesë të gjyqtarit; 4 për qind për mungesë të ekspertit; 6 për qind për mungesë dokumentash; 6 për qind për mungesë të tarifës.
2. Shtyrja e gjyqeve është më e qëndrueshme në rastet e gjyqeve për çështjet civile se sa për ato penale. Kjo për shkak se adresat e dëshmitarëve në rastet e gjyqeve për çështjet penale janë më të stabilizuara, lidhja e tyre me procesin gjyqësor është më madhe për shkak të procesit hetimor pasi në proces ose përgaditjen e procesit përfshihen shumë struktura si ato të policisë, hetimit dhe gjykatës.
3. Shtyrja e gjyqeve për shkak të avokatëve është një mit. Avokatët shtyjnë gjyqe vetëm në ato raste kur mungesa e tyre përbën taktikë (rasti i gjyqit të Dritan Dajtit, janë zhvilluar 280 seanca deri tani).
4. Një numër i konsiderueshëm i gjyqeve shtyhen edhe për shkak të mungesës së prokurorëve
5. Numri i proceseve gjyqësore për çështje që kalojnë një vit ka ardhur në rritje. Ndërkaq monitorimi ka treguar se çështjet që shkojnë nga 6 muaj deri në 9 muaj kanë rënë. Po ashtu ka një rënie të lehtë nga viti 2012 e në vijim edhe për çështjet me një kohë më të vogël të procesit nga 1 ditë deri në 2 muaj, nga 2 muaj deri në 6 muaj.
6. Lajmërimi i dëshmitarëve dhe palëve mbetet një sfidë për administratën e gjykatave. Rreth 60 për qind e adresave të palës së paditur nuk gjinden, vetëm 40 për qind e tyre janë të sakta.
7. Administrata e gjykatave nuk shfrytëzon mundësi të tjera për eksplorimin e adresave sic është regjistri i votuesve, regjistri i gjendjes civile.
8. Ftesat e dëshmitarëve shpesh herë bëhen në mënyrë triviale, duke porositur palët në gjyq.
9. Thirrja e dëshmitarëve dhe palëve mbetet në fund përgjegjësi e gjykatësit i cili nuk ka as kohën dhe as mjetet e nevojshme për të realizuar thirrjen e tyre.
10. Numri i ftuesve në gjykatë është i pamjaftueshëm dhe ndonjëherë ndodhen edhe në kushtet e konfliktit të interesit. Nuk janë të azhornuar me mjetet e reja për gjetjen e adresave.
11. Dëshmitarët apo palët në proces nuk njoftojnë gjykatën për mungesën e tyre duke shkaktuar ndër të tjera edhe rritje të kostos së procesit gjyqësor
12. Kur gjyqtarët apo prokurorët mungojnë, ata nuk njoftojnë në kohë duke shtuar koston e shpenzimeve për gjyqin të dëshmitarëve apo palëve në proces.
13. Nuk ka penalitete për ata që nuk paraqiten në seancat gjyqësore.

14. Nuk ka asnjë iniciativë nga gjykatat apo institucionet e drejtësisë për të mbushur këtë boshllëk ligjor i cili inkurajon frekuentimin e dobët të seancave gjyqësore prej dëshmitarëve.
15. Njoftimi nëpërmjet shpalljes së gjykimit, edhe pse ligjor, përbën shkelje të së drejtës së qytetarëve për t'u lajmëruar për çështje që trajtojnë interesa që lidhen ose i përkasin atij.
16. Udhëzimi i përbashkët i Ministrisë së Drejtësisë dhe Ministrisë së Financave nr.5668, dt.20.11.2013 lehtëson dukshëm aksesin në drejtësi të shtresave në nevojë dhe rrit barazinë në marrjen e shërbimeve të gjykatave të shkallës së parë.
17. Shpenzimet për kryerjen e veprimeve procedurale janë të larta. Kosto e lartë krijohet nga ekspertët, avokatët dhe përmbaruesit.
18. Në gjykata ende ka vendime gjyqësore të ndryshme për të njëjtën çështje. Kjo con në shpërndarjen e së drejtës në mënyrë të pabarabartë
19. Në udhëzimin e qeverisë të vitit 2012 nuk përcaktohen afatet e shpërblimit të dëshmitarëve dhe ekspertëve për pjesëmarrjen e tyre në seanca gjyqësore
20. Ka probleme të llogaritjes së shpenzimeve të transportit, pasi ato i referohen cmimeve të shërbimit publik, ndërkohë që ka diferencë në cmime mes shërbimit publik dhe atij privat, gjerësisht i përdorur.
21. Procedurat e shpërblimit të dëshmitarëve në gjykata janë burokratike dhe mungon transparenca.
22. Dëshmitarët në përgjithësi nuk e njohin udhëzimin e qeverisë, në pak raste dinë disa prej pagesave që sigurohen nga ky udhëzim.
23. Ndryshimet në drejtimin e institucioneve kanë cuar në ndryshime të zyrtarëve përgjegjës për ankesat online (KLD)
24. Ka ndërhyrje në portalin online duke e shndërruar funksionin e tij nga një zonë shërbimi për qytetarët në një platformë denoncimi (MD)
25. Ankesat e ardhura në KLD dhe MD janë trajtuar nga zyrat përgjegjëse dhe më pas janë referuar sipas cilësisë së tyre, në gjykatë, në prokurori, në KLD
26. Ankesat online të qytetarëve kanë ulur në mënyrë shterruese kohën e ardhjes së ankesës në institucion (në cast) dhe kohën e trajtimit të këtyre ankesave (shumica në një kohë më të shkurtër se 5 ditë)
27. Të dy institucionet nuk kanë përcaktuar në buxhet shpenzime për mirëmbajtjen e portaleve dhe zonës së menaxhimit të tyre. Për këtë shkak probleme që mund të lindin në sistem mund të bllokojnë funksionimin e tij. Shpesh problemet janë të tilla që nuk përballohen nga zyrat e IT së institucioneve përkatëse.

Rekomandime

1. Gjykatat duhet të transformojnë sistemin e lajmërimit të dëshmitarëve dhe palëve në proces kur atë e kryejnë vetë, përmes modernizimit të mjeteve të njoftimit dhe përdorimit të mjeteve të reja të komunikimit sidomos të hartave dixhitale
2. Gjykatat duhet të përdorin shërbimet e postës shqiptare në mënyrë më të shpeshtë duke parashikuar në buxhet një fond për shpenzime për postën, si edhe për shërbimeve e avancuara të postës sic është njoftimi dixhital që eliminon mundësinë e refuzimit të thirrjes por edhe mund të kontrollohet procesi nëpërmjet gjurmimit të njoftimit dhe depozitimit të të dhënave të njoftimit në serverin e aksesueshëm të postës

3. Gjykatat duhet të konsiderojnë ndarjen e njoftimeve mes postës apo shërbimeve të tjera private dhe fuesve të gjykatës për disa çështje që gjykohet se fuesit mund të kenë konflikt interesi si dhe për çështje të cilat fuesit nuk kanë arritur të lajmërojnë dëshmitarët apo palët në proces
4. Gjykatat dhe Zyra e Administrimit të Buxhetit Gjyqësor duhet të konsiderojnë seriozisht mundësinë e kontraktimit me një kompani private të thirrjes në tërësi të dëshmitarëve dhe palëve në proces. Kjo ka nevojë për një studim
5. Në kushtet kur ka munguar deri tani një studim rreth dëmit në aksesin e barabartë të qytetarëve në gjykata për shkak të frekuentimi të dobët të dëshmitarëve dhe palëve, nevojitet një planifikim tërësor për buxhetin e nevojshëm për përmirësimin e procedurave dhe rrugëve të njoftimit, duke mundësuar kështu uljen e kohës së procesit gjyqësor, daljen në kohë të vendimeve të gjykatës.
6. Gjykatat duhet të hartojnë një rregullore përmes të cilës të parashikohen rastet e shtyrjes së gjyqeve si dhe lajmërimi i palëve për shtyrjen e gjyqit. Sistemi i njoftimeve në gjykatë të jetë i aksesueshëm edhe jashtë gjykatës.
7. Ndryshimet ligjore jashtë fushës së drejtësisë që prekin aksesin në drejtësi duhet të konsultohen më grupet e interesit. Rasti i ndryshimit të “Ligjit mbi taksat” ka cenuar barazinë e qytetarëve në të drejtën e tyre për të marrë shërbimet e gjykatës.
8. Ulja e tarifave për marrjen e shërbimeve në gjykatë duhet të shoqërohet me stabilizimin e cmimeve për shërbime që i ofrohen gjykatës dhe palëve në proces përgjatë seancave gjyqësore. Duhet rikonsideruar pagesat e ekspertëve.
9. Pas një procesi konsultimi me grupet e interesit dhe aktorët në drejtësi duhet hartuar vendime dhe akte të tjera nënligjore përmes të cilave gjykatësit duhet të përjashtohen nga vlerësimi i kostove të ekspertit apo kostove të tjera. Në vijim, kostot e ekspertëve duhet të përcaktohen nga qeveria, pas një studimi të thellë lidhur me tregun e ekspertëve dhe koston e produktit të tyre sipas shërbimit që ofrojnë.
10. Gjykatat duhet të përmirësojnë tërësisht procedurat e pagesës së dëshmitarëve
11. Është e domosdoshme mundësimi i pagesës së dëshmitarëve fill pas procesit gjyqësor dhe lajmërimi i kësaj pagese nga gjykatësi në fund të seances gjyqësore apo sekretaria e gjykatës.
12. Vendosja e lajmërimeve për shpërblimin në vende të dukshme të gjykatës apo në sallën e gjykimin rrit shkallën e informimit të dëshmitarëve.
13. Nevojitet llogaritja e një kosto reale të thirrjes së dëshmitarëve nga Zyra e Administrimit të Buxhetit Gjyqësor përmes së cilës parashikohen edhe shpenzimet në ato raste kur i mbeten gjykatës.
14. Ministria e Drejtësisë duhet të ndajë platformën antikorruption me portalin e ankesave ndaj gjyqësorit duke i trajtuar ato si dy mënyra të ndryshme të ofertës së ministrisë ndaj problematikave që shqetësojnë qytetarët.
15. Në të dy institucionet, KLD dhe Ministrinë e Drejtësisë duhet të shmangen lëvizjet e shpeshta të personelit të trainuar për menaxhimin ankesave online për shkak të koston së trainimit dhe koston së cilësisë së punës.
16. Të dy institucionet duhet të parashikojnë në buxhet shpenzimet për mirëmbajtjen e portalit.

